

Rapport Beleidsontbijt Sociale Innovatie en Veranderlabs

Auteurs: Chris Sigaloff (Kennisland), Remko Berkhout (Hivos), Marlieke Kieboom (Kennisland)

Introductie

Op 26 April organiseerden Hivos en Kennisland bij PBLQ een beleidsontbijt over sociale innovatie en veranderlabs. Ambtenaren (EZ, BZK, BUZA) en Kamerleden werden in de gelegenheid gesteld om kennis te nemen van internationale trends op het gebied van sociale innovatie door presentaties van onder meer Simon Tucker (The Young Foundation, Verenigd Koninkrijk), Sam Laban (SIG Waterloo, Canada), Tayo Akinyemi (AfriLabs, Kenia) en Sarah Schulman (TACSI/InWithFor, Australië). Zij vertelden specifiek over het beleid van hun overheden met betrekking tot innovatie, deelden hun inzichten over het opzetten en runnen van labs en gaven hun visie op trends en mogelijkheden in Nederland. Dit verslag gaat in op de belangrijkste punten van de discussie en conclusies.

Aanleiding

Sociale innovatie staat op Europees niveau volop in de belangstelling. Het samenspel van globale economische en ecologische crises vraagt om nieuwe strategieën, concepten, ideeën en oplossingen voor grote maatschappelijke uitdagingen. In veel landen heeft sociale innovatie een prominente plek gekregen. In omringende landen 'social change labs' opgericht: proeftuinen waar daadwerkelijk aan sociale vernieuwing wordt gewerkt en waar kennis wordt gegeneerd over sociale innovatie. We zien een sterke opkomst van dit soort labs of platformen voor sociale innovatie in Europa, Canada, Afrika en Azië.

Op 24 en 25 april brachten Kennisland en Hivos samen met Global Innovation Exchange (SIX) 30 leidende *social change labs* samen zoals Mindlab uit Kopenhagen, het Helskini Design Lab uit Finland, NESTA uit het Verenigd Koninkrijk en Ushahidi uit Kenia om methodes uit te wisselen en nieuwe strategieën over (systeem)verandering te ontwikkelen. Een [publiek event](#) over labs in Pakhuis de Zwijger op 25 april maakte onderdeel uit van het programma. Op de websites [lab2](#) en [Kennisland](#) zijn al enkele verslagen te lezen. Binnenkort verschijnt een publicatie over Lab2 in [de Stanford Social Innovation Review](#).

Innovatie in Nederland

Met o.a. de topsectoren en het innovatiefonds MKB+, investeert Nederland flink in innovatie voor de kenniseconomie. Echter, in het samenspel tussen het maatschappelijk middenveld, het bedrijfsleven, de wetenschap en de creatieve sector ligt de focus voornamelijk op technologische innovatie.

Maatschappelijke uitdagingen spelen een ondergeschikte rol. Tevens is innovatie vooral het domein van de traditionele organisaties (bedrijven, overheid en de wetenschap). De kansen om tot oplossingen voor grote maatschappelijke uitdagingen te komen buiten organisaties om of in samenwerking met actoren vanuit verschillende organisaties en domeinen, blijven onderbenut.

Hoe kan sociale innovatie ook in Nederland nieuwe impulsen genereren en het innovatievermogen versterken? Welke rol spelen *change labs* hierin? En hoe kan de Nederlandse overheid een bijdrage leveren? Om deze vragen te beantwoorden raadplegen we onze internationale gasten.

Innovatie in internationaal perspectief

“Terwijl Nederland vooral investeert in technologische innovatie, investeert het Verenigd Koninkrijk juist ook flink in sociale innovatie en sociaal ondernemerschap”, zegt Simon Tucker van de Young Foundation (UK). Hij onderschrijft dat grote maatschappelijke uitdagingen, zoals kwalitatief goede en financieel houdbare zorg, de vertrouwenscrisis tussen burgers en instituties, vragen om nieuwe experimenten en oplossingen die zich bewust buiten de bestaande kaders bewegen. Vanuit het Verenigd Koninkrijk wordt niet zonder verbazing gekeken naar Nederland. Enerzijds bestaat er een rijk geschakeerd middenveld, en is er een aanzienlijke reputatie op het gebied van (civi-laterale) ontwikkelingshulp. Er zijn veel ‘bottom-up’ initiatieven die ook in het buitenland met interesse worden gevolgd. Maar anderzijds is er volgens Simon

Tucker niet veel zichtbare actie van de overheid om die beweging te ondersteunen of er meer van te profiteren. Nederland laat kansen liggen. “In dat licht is het niet toevallig dat de Britse, Zweedse en Amerikaanse overheid investeringsmogelijkheden zien in onze op innovatie gerichte programma’s, terwijl het financieringsklimaat in Nederland versobert”, suggereert Remko Berkhout van het Hivos kennisprogramma (zie bijvoorbeeld [MAVC](#)).

Sam Laban, onderzoeker bij [Social Innovation Generation](#) (Canada) beaamt deze observatie. In Canada wordt vanuit privé foundations (zoals [McConnell Foundation](#), [Rockefeller Foundation](#)), universiteiten (zoals [University of Waterloo](#), [Simon Fraser University](#), University of Toronto) en [de overheid](#) flink geïnvesteerd in onderzoek, [innovatieve stimuleringsfondsen](#) voor bijvoorbeeld Social Impact Bonds, en het bouwen van nieuwe (cross-sectorale) [relaties](#). Zowel [Vancouver](#) (Social Innovation Centre) als [Toronto](#) (Centre for Social Innovation, Smart Solutions Lab) investeren in de ontwikkeling van centra waar geëxperimenteerd zal worden om oplossingen te zoeken voor maatschappelijke uitdagingen. Voor het Smart Solutions Lab wordt graag gebruik gemaakt van de beschikbare Nederlandse expertise op dit gebied. Zo is [Joeri van den Steenhoven](#), medeoprichter van Kennisland, aangetrokken als directeur voor dit nieuwe lab.

Simon Tucker en Sam Laban benoemen de ontwikkelingen in het Verenigd Koninkrijk en Canada. Er is - zoals in Nederland - een keur van initiatieven ontwikkeld vanuit het veld zelf die door de overheid op de volgende manieren worden ondersteund:

1. Introductie van het concept sociale innovatie: door sociale innovatie te plaatsen op de beleidsagenda wordt het onderdeel van het leidende begrippenkader.
2. Vergroten van de kennis over sociale innovatie en het bouwen van nieuwe onderzoeksverbanden tussen universiteiten, bedrijven, maatschappelijke actoren en burgers en het faciliteren van kenniscentra op dit terrein zoals bijvoorbeeld Social Innovation Generation in Canada).
3. Opbouwen van een nationaal ecosysteem zoals financiële structuren voor het stimuleren van sociaal ondernemerschap en sociale innovatie.
4. Ondersteunen van maatschappelijke vernieuwers in de vorm van kennis, methoden en uitwisselingsmogelijkheden.
5. Het faciliteren van experimenteerruimtes waar innovatieve concepten voor maatschappelijke vraagstukken kunnen worden ontwikkeld.

Verander labs voor sociale innovatie

Een van de vormen waar sociale innovatie een fysieke plaats krijgt in de samenleving zijn veranderlabs. Ze verschijnen in vele vormen (buiten en binnen het systeem) om ons heen in alle delen van de wereld (kijk voor een greep uit de labs [hier](#)). Het zijn leerruimtes waar multidisciplinaire teams samen met de eindgebruikers een creatieve oplossing (een dienst of een product) ontwikkelen, uitproberen en (indien succesvol) proberen uit te rollen en op te schalen in de samenleving. Het is hier waar niet alleen over sociale innovatie wordt gepraat, maar waar ook daadwerkelijk deze principes en uitgangspunten worden uitgetoet in de praktijk om zo tot nieuwe strategieën voor maatschappelijke vraagstukken te komen. Kennisland pioniert op deze manier al bijna een decennium voor maatschappelijke vernieuwing. Hier zijn succesvolle innovaties uit voortgekomen voor het [onderwijs](#), de [overheid](#) en de [culturele en creatieve sector](#). Met partners als [Ushahidi](#), [I-hub](#) en [Afrilabs](#) zet Hivos al een aantal jaren in op het bij elkaar brengen van technologie en sociaal activisme voor democratische vernieuwing en betere dienstverlening.

Welke rol spelen *change labs* in het stimuleren van sociale innovatie? Dr. Sarah Schulman vertelt over haar ervaringen bij het ontwikkelen van het grootschalige initiatief *Family by Family* : een alternatieve aanpak voor kwetsbare families dat buiten de bestaande organisaties is ontwikkeld. Het initiatief komt voort uit het Australische sociale innovatie lab ‘TACSI’. Bij Afrilabs is Tayo Akinyemi bezig met het verbinden van de snel groeiende groep Afrikaanse *hubs* en *hives* zijn plaatsen waar sociale ondernemers elkaar vinden en samenwerken. Landen als Kenya en Nigeria vormen de centrale as van de ‘booming tech-community’ in

Afrika. Dit economisch snel groeiende gebied biedt ook voor Nederlandse investeringen grote kansen. Wat zijn hun observaties?

1. *Vrij experimenteren.* Labs hebben een grotere kans van slagen om met radicale, vernieuwende oplossingen te komen omdat haar medewerkers 'vrij' kunnen experimenteren met oplossingen buiten de gevestigde dominante cultuur. De problemen waar aan zij werken zijn typisch 'wicked' van natuur en er is een bepaalde urgentie om dit probleem op te lossen.
2. *Kleine, multidisciplinaire teams.* De teams zijn relatief klein en multidisciplinair waardoor verschillende disciplines bij elkaar worden gebracht (bv een psycholoog, een ambtenaar, een jeugdwerker, een designer).
3. *Prototypes, geen pilots.* Prototypes zijn kleine lokale experimenten waarin mogelijke oplossingsrichtingen worden uitgetoet en constant worden verbeterd op basis van de praktijk, in plaats van een grote programma's die op verschillende plaatsen wordt ingevoerd.
4. *Lerend netwerk.* Een verbinding in een netwerk van labs stimuleert de uitwisseling van kennis en vergroot de kansen op succes.
5. *Open, faciliterende overheid.* De overheid heeft een faciliterende rol en een open, nieuwsgierige houding. Dit stimuleert de radicaliteit en de vrijheid om tot echt nieuwe oplossingen te komen en maakt experimenteren (en dus ook het maken van fouten) mogelijk.

Conclusie: Nederland heeft ruimte nodig voor leren en experimenteren

Sociale innovatie speelt momenteel geen hoofdrol in het Nederlandse innovatiebeleid. Dat is een gemiste kans, aangezien Nederland met zijn actieve *civil society*, enkele pionierende organisaties op dit terrein en haar internationale netwerken juist een koploper zou kunnen zijn. Veel kennis en ervaring op het gebied van sociale innovatie, de effecten ervan en de kansen voor Nederland, worden nu onvoldoende gebruikt. Hier moet verandering in komen.

Het Nederlandse beleid, dat nu voornamelijk gericht is op technologische vooruitgang, zou moeten worden gecombineerd met een innovatiebeleid dat zich ook richt op het ontwerpen en aanbieden van nieuwe diensten en producten die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de sociale sector. Dit vraagt om het organiseren en ondersteunen van intelligente, slimme nieuwe samenwerkingsverbanden in een experimentele setting.

Het is dan ook noodzakelijk om meer internationaal samen te werken aan de opbouw van theoretische en praktische kennis over sociale innovaties en de verschillende praktische vormen die ontwikkeld kunnen worden. Nederland kan hieraan bijdragen en de vruchten plukken door voor te sorteren en gebruik te maken van de al aanwezige expertise in haar (internationale) netwerken en zelf toegang te creëren tot dit soort type nieuwe kennis.

Binnenkort verschijnt het nieuwe rapport over het belang van sociale innovatie voor Nederland van de AWT. Dit nodigt uit om het onderwerp op korte termijn verder te exploreren. Hivos en Kennisland praten graag verder over de mogelijkheden om haar netwerken in het globale sociale innovatie kennisveld te verbinden in bijvoorbeeld de eerste 'Global Social Innovation Summit' in Nederland.

